

UNIVERSITATEA "BABEȘ-BOLYAI"
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ "STUDII DE HUNGAROLOGIE"
CATEDRA DE ETNOGRAFIE ȘI ANTROPOLOGIE MAGHIARĂ

Teză de doctorat

Conservarea și reproducerea sistemului mitologic popular

Mitologia populară maghiară din Sălaj
și reprezentațiile verbale epice la sfârșitul secolului XX.

Rezumat

Îndrumător științific
prof. univ. dr. Keszeg Vilmos

Doctorand
Dóra Andrea Czégényi

Cluj-Napoca
2012

Cuprins

Introducere.....	7
I. Conceptualizare: abordări și intenții.....	8
I.1. Instrumentarul bricolajului. Abordări teoretice și metodologice.....	11
I.2. Credința populară „fără de umbră”.	
Istoria conceptuală a superstiției.....	20
II. Localizare: peisaj, zonă, regiune.....	30
II.1. „Efemer” versus „etern”. Sălaj: unitate, parte, frontieră.....	31
II.2. Aici și/sau acolo (acasă). Terenuri și cercetări.....	39
II.3. În cercul de atracție al „andar sconte”-ului.	
Raport de cercetare.....	48
III. Re(con)textualizare: alteritatea credinței populare.....	53
III.1. Altera pars. Relații interumane și roluri mitice.....	60
III.1.1. Magie – experiență și practică.....	60
III.1.2. Figuri mitice convenționale.....	70
III.1.2.1. Ființe mitice cu puteri supraumane.....	71
III.1.2.1.1. <i>Vrăjitoarea</i>	71
III.1.2.1.2. <i>Solomonarul</i>	76
III.1.2.1.3. <i>Vraciul</i>	79
III.1.2.1.4. <i>Profetul, clarvăzătorul</i>	81
III.1.2.1.5. <i>Pricoliciul</i>	83
III.1.2.1.6. <i>Spiritistul</i>	84
III.1.2.1.7. <i>Șamanul</i>	86
III.1.2.1.8. <i>Alte persoane cu obiecte și puteri magice</i>	86
III.1.2.2. Ființe mitice cu puteri supranaturale.....	87
III.1.2.2.1. <i>Mortul</i>	87
III.1.2.2.2. <i>Stafia</i>	90
III.1.2.2.3. <i>Strigoitul</i>	92
III.1.2.2.4. <i>Diavolul</i>	94
III.1.2.2.5. <i>Altele</i>	95
III.1.2.3. Știința socio-culturală a naturii. <i>Cibabó-ul și tovarășii lui</i> ..	97
III.1.2.3.1. Animale.....	99
III.1.2.3.1.a. <i>Broasca</i>	99
III.1.2.3.1.b. <i>Șarpele</i>	100
III.1.2.3.1.c. <i>Zmeul</i>	101
III.1.2.3.1.d. <i>Altele</i>	102
III.1.2.3.2. Plante.....	103
III.1.2.3.2.a. <i>Mătrăguna</i>	103
III.1.2.3.2.b. <i>Iarba fiarelor</i>	104
III.1.2.3.2.c. <i>Altele</i>	105
III.1.2.3.3. Obiecte.....	107
III.1.2.3.3.a. <i>Kagylóvikasó-ul</i>	107
III.1.2.3.3.b. <i>Cartea de joc, cartea</i>	107
III.1.2.3.3.c. <i>Păpușă de făcătură</i>	109
III.1.2.3.3.d. <i>Altele</i>	109

III.1.3. Figură mitică convenționalizată: <i>preotul</i>	111
III.1.3.1. Prezentare generală a istoricului cercetării.....	113
III.1.3.2. Figura mitică și activitatea magică a preotului în credința populară din Sălaj.....	121
III.1.3.2.1. Motivația abordării preotului.....	121
III.1.3.2.2. Modalitatea abordării preotului.....	124
III.1.3.2.3. Figura mitică a preotului.....	125
III.1.3.2.3.a. Preotul vindecător.....	131
III.1.3.2.3.b. Preotul malefic.....	139
III.1.3.2.3.c. Preotul divinator.....	143
III.1.3.2.3.d. Preotul exorcist.....	146
III.1.3.2.4. Activitatea magică a preotului.....	149
III.1.3.2.4.a. Slujba.....	150
III.1.3.2.4.b. Postul.....	152
III.1.3.2.4.c. Rugăciunea.....	153
III.1.3.2.4.d. Binecuvântarea.....	154
III.1.3.2.4.e. Divinația.....	154
III.1.4. Arii corelative ale credinței populare: asimilări și separări.....	155
III.1.4.1. Vrăjitoarea și preotul.....	155
III.1.4.2. Solomonarul și preotul.....	157
III.1.4.3. Vraciul și preotul.....	160
III.1.4.4. Clarvăzătorul și preotul.....	162
III.1.4.5. Diavolul și preotul.....	163
III.2. (Con)texte și sfere de acțiuni.....	165
III.2.1. Percepții individuale și colective.....	165
Cazul lui L.	166
III.2.2. Experiențe personale și generale.....	170
Cazul lui I.	170
III.2.3. Practici cotidiene și ceremoniale.....	176
Cazul lui A ⁰	176
Concluzii.....	197
Surse și referințe bibliografice.....	206
Anexă.....	1
Culegere de text.....	1
Despre sistematizarea textelor populare din culegerea ilustrativă.....	1
Texte populare din Sălaj.....	2
Apendice.....	1
Lista ilustrațiilor.....	1
Ilustrații.....	2
Lista tabelelor	21
Tabele.....	22
Lista fotografiilor.....	49
Fotografii.....	50
Lista locațiilor cercetate și a informatorilor.....	64
Lista locațiilor menționate în culegerea de texte.....	71
Glosar.....	75

Cuvinte-cheie

alteritate, supersiție, bricolage, epidemiologie, sfârșit de mileniu, habitat, credință populară, figură mitică, interacțiune, jocuri umane, rețele interumane, comunicație, context, magie, montaj, reprezentare, rit, rol, Sălaj, tranzacție

Sinteza părților principale

Teza de doctorat propune prezentarea superstițiilor 1. ca sistem cognitiv funcțional (strategie de interpretare a existenței, a relațiilor și a fenomenelor), 2. stadiul și statutul superstițiilor, 3. funcțiile actuale, concrete ale superstițiilor/mitologiei, 4. stadiul mitologiei populare la sfârșitul secolului XX., 5. din regiunea Sălaj, 6. reprezentarea textuală și narativă ale superstițiilor. Cadrul de analiză și de interpretare îl constituie bricolajul, iar metodele aplicate sunt: teoria epidemiologică a lui Dan Sperber (fr. *l'épidémiologie des croyances*/ang. *the epidemiology of beliefs*, vezi: Sperber, D. 1996. 77–97./2001. 109–137.), antropologia comunicării a lui Dell Hymes (*ethnography of speaking*, vezi: Hymes, D. 1962/1975, 1972a/1973, 1972b/1978, 1974a–c, 1974d/1979), precum și teoria interacțional-tranzacțională a rolurilor socio-culturale (vezi: Kürtösi Zs. 2005; Letenyei L. 2005; Szent-Iványi I. f. a.; Goffman, E. 1956/1999; Berne, E. 1964/1984).

Disertația se bazează pe date culese în cadrul cercetării de teren din perioada 1995–2010, în 32 localități sălăjene, cu ajutorul a 218 persoane intervievate. Baza de date este reprezentativă din multiple puncte de vedere (apartenența etnică, confesională și profesională, vârsta informatorilor, tipul localităților). Corpusul de date conține narațiuni impersonale (tip fabulat, dite) și personale (tip memorat, narațiuni autobiografice și genealogice).

Structura disertației. Capitolul introductiv prezintă scopul, metodele de analiză, istoricul cercetărilor mitologiei, literatura de specialitate de referință și terminologia funcțională. Capitolul următor prezintă regiunea și societatea Sălajului. Capitolul trei al lucrării conține analiza bazei de date. Ultimul capitol sintetizează concluziile relevante ale analizei. Referințele bibliografice enumeră surse scrise și publicate ce au fost utilizate în analiză, precum și bibliografia de specialitate.

Analiza se desfășoară pe două planuri paralele. (1) prezentarea structurii și a stadiului mitologiei populare din Sălaj. Un prim subcapitol al analizei prezintă elementele mitologiei tradiționale (opt tipuri de specialiști utilizatori ai magiei, patru ființe mitice, trei animale, două plante, trei obiecte mitice/magice). Al doilea subcapitol prezintă figura și sfera preotului specialist în utilizarea magiei. Serviciile oferite de preot sunt benefice (medicină), malefice (magie neagră), divinația și exorcismul. Formele de acțiune întreprinse sunt slujba, postul, rugăciunea, binecuvântarea și exorcismul. Al treilea subcapitol identifică interferența și delimitarea mitologiei preotului de mitologiile tradiționale (vrăjitoare, solomonar, vindecător/vraci, clarvăzător, diavol/necurat). Tot în cadrul acestui capitol se găsesc trei analize ale unor cazuri concrete. (2) Analizele fenomenelor contemporane sunt integrate într-o dimensiune istorică. Această viziune istorică – bazată pe date scrise (ex. cronică, documente ale vânătorii de vrăjitori, dicționare explicative, publicații de specialitate și articole de presă) – este a doua realizare a disertației.

Concluziile disertației. 1. Mitologia și-a păstrat rolul ei în condițiile secolului XX–XXI. 2. Mitologia populară este în strânsă corelație cu condițiile naturale, sociale și culturale ale regiunii Sălajului. 3. Structura mitologiei tradiționale a suferit modificări importante, datorită schimbărilor intervenite în secolul XX. 4. Mitologia preotului are un statut mediator între mitologia instituționalizată și cea informală.

Anexa cuprinde o culegere de texte populare din Sălaj cu caracter ilustrativ.

Apendicele lucrării conține 19 ilustrații, 24 de tabele, 20 de fotografii, lista locațiilor cercetate și a informatorilor, lista locațiilor menționate în culegerea de texte, respectiv un glosar.

Bibliografie selectivă

BERNE, Eric

1984 *Emberi játszmák*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest. [Eredeti kiadás: *Games people play. The Psychology of Human Relationships*. Grove Press, New York, 1964. Ford. Hankiss Ágnes.]

BIHARI Anna (összeáll.)

1980 *Magyar hiedelemmonda katalógus*. (Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához, 6.) MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest.

BOURDIEU, Pierre

1974 *Der Habitus als Vermittlung zwischen Struktur und Praxis*. In ders.: *Zur Soziologie der symbolischen Formen*. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 125–158. [Eredeti kiadás: 1970. Ford. Wolfgang Fietkau.]

- 1985 The genesis of the concepts of habitus and of field. *Sociocriticism* 2 (2). 11–24.
1990 Structures, habitus, practice. In *The Logic of Practice*. Stanford University Press, Stanford, 52–65.

CLIFFORD, James

- 2003 Térbeli gyakorlatok (terepmunka, utazás). *Magyar Lettre International* 49 (Nyár). 11–17. [Elektronikus elérhetőség: <http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre49/clifford.htm>, ill. <http://epa.oszk.hu/00000/00012/00033/clifford.htm> (Letöltés időpontja: 2008. 01. 19.) Eredeti kiadás: Spatial Practices: Fieldwork, Travel, and the Disciplining of Anthropology. In GUPTA, Akil – FERGUSON, James (eds.): *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*. 1997, 185–222. University of California Press, Berkeley. Ford. Karády Éva.]

DERRIDA, Jacques

- 1994 A struktúra, a jel és a játék az embertudományok diszkurzusában. *Helikon* 1–2. 21–35. [Eredeti kiadás: La structure, le signe et le jeu dans le discours des sciences humaines. In *L'écriture et la différence*. Editions du Seuil, Paris, 1967, 409–428. Ford. Gyimesi Tímea.]

DÖMÖTÖR Tekla

- 1981 *A magyar nép hiedelemvilága*. Corvina Kiadó, Budapest.

ERETESCU, Constantin

- 2007 Texte (legende, credințe, informații). Transilvania. Județul Sălaj. In uő: *Fata Pădurii și Omul Noptii. În compania ființelor supranaturale*. Editura Compania, București, 384–425.

FAVRET-SAADA, Jeanne

- 1989 Unbewitching as therapy. *American Ethnologist* 16 (1). 40–56. [Trans. Catherine Cullen.]

FĂGETEANU, Adrian – STANCIU, Mihail (pr.)

- 2006 Despre semne, minuni și vindecări paranormale. *Creștin Ortodox* [Elektronikus elérhetőség: <http://www.crestinortodox.ro/credinta/despre-semne-minuni-vindecari-paranormale-69813.html> (Letöltés időpontja: 2010. 10. 17.)]

FÉL Edit

- 1991 A saját kultúrájában kutató etnológus. *Ethnographia* 102 (1). 1–7.

FOUCAULT, Michel

- 1998 A diskurzus rendje. In uő: *A fantasztikus könyvtár*. (Vál. és ford. Romhányi Török Gábor.) Pallas Stúdió – Attraktor Kft., Budapest, 50–74. [Magyarul megjelent 1991-ben is: A diskurzus rendje. Székfoglaló előadás. *Holmi* 7. 868–889. Eredeti kiadás: *L'Ordre du discours. Leçon inaugurale*. Collège de France, Paris, 1970.]
1999 Eltérő terek. In uő: *Nyelv a végtelenhez. Tanulmányok, előadások, beszélgetések*. Latin Betűk, Debrecen, 147–157. [Eredeti előadás jegyzetének kiadása: Des espace autres. Hétérotopies. (Conférence au Cercle d'études architecturales, 14 mars 1967) *Architecture, Mouvement, Continuité* 5. (1984) 46–49. Szövegkiadás: In *Dits et écrits. 1954–1988*. (IV. 1980–1988.) Éditions Gallimard, Paris, 1984, 752–762. Angol nyelvű kiadása: Of Other Space. Heterotopias. *Diacritics* 16. (Spring 1986) 22–27. Ford. Jay Miskowicz. Magyar nyelvre ford. Sutyák Tibor. A szövegnek egy másik, Erhardt Miklós által fordított magyar nyelvű változata is olvasható: *Más terekről /1967/ Heterotópiák*. <http://www.exindex.hu/index.php?l=hu&page=3&id=253> (Letöltés időpontja: 2011. 08. 25.)]

FRANK Tibor – HOPPÁL Mihály (szerk.)

- 1980 *Hiedelemrendszer és társadalmi tudat* 1–2. (Membrán Könyvek, 5–6.) Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest.

FREEMAN, Richard

- 2007 Epistemological Bricolage. How Practitioners Make Sense of Learning. *Administration & Society* 39 (4). 476–496.

GAVRILUȚĂ, Cristina

- 2008 *Socioantropologia fenomenelor divinatorii*. Prefață de Moshe Idel. (Seria Antropologie. Colecția Academica, 58.) Institutul European, Iași.

GAVRILUȚĂ, Nicu

1998 *Mentalități și ritualuri magico-religioase. Studii și eseuri de sociologie a sacralului.* (Cuvânt înainte de Ștefan Afloroaiei.) Editura Polirom, Iași.

GOFFMAN, Erving

1999 *Az én bemutatása a mindennapi életben.* Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest. [Eredeti kiadás: *The Presentation of Self in Everyday Life.* University of Edinburgh, Edinburgh, 1956. (Második bővített kiadása: Doubleday Anchor Books, New York, 1959.) Ford. Berényi Gábor.]

GYÁNI Gábor

1997 A mindennapi élet mint kutatási probléma. *Aetas* 12 (1). 151–162.

HABERMAS, Jürgen

2000 Rendszer és életvilág (részlet). In FELKAI Gábor – NÉMEDI Dénes – SOMLAI Péter (szerk.): *Szociológia irányzatok a XX. század elejéig* 2. (Olvasókönyv a szociológia történetéhez) Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 498–568. [Eredeti kiadás: *Zweite Zwischenbetrachtung: System und Lebenswelt.* (Kapitel VI.) In Ders.: *Theorie des kommunikativen Handelns* 2. *Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft.* Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1981, 173–296.]

HARMENING, Dieter

1979 *Superstitio. Überlieferungs- und theoriegeschichtliche Untersuchungen zur kirchlich-theologischen Aberglaubensliterature des Mittelalters.* Erich Schmidt Verlag, Berlin.

HEBDIGE, Dick

1995 A stílus mint fabrikátum (bricolage). In uő: A stílus mint célzatos kommunikáció. *Replika* 17–18. 183–185. [Eredeti kiadás: *Style as bricolage.* (Part II. Chapter 7.) In *Subculture. The Meaning of Style.* (New Accents.) Methuen, New York, 1979, 102–106. Ford. Boross Anna.]

HEINRICHS, Hans-Jürgen

2000 Claude Lévi-Strauss és az egzakt kultúrakutatás lehetőségei. *Magyar Lettre Internationale* 38 (ösz). 20–24. [Eredeti kiadás: *Geschichte und Struktur.* Claude Lévi-Strauss' Beitrag zu einer exakten Kulturwissenschaft. *Lettre International* (1999) 44. Ford. Karádi Éva.]

HITZLER, Ronald

1996 Értelembarakcsolás: az életstílusok szubjektív elsajátításáról. *Replika* 64–65. 41–54. [Eredeti kiadás: *Sinnbasteln. Zur subjektiven Aneignung von Lebensstilen.* In MÖRTH, Ingo – FRÖHLICH, Gerhard (Hrsg.): *Das symbolische Kapital der Lebensstile. Zur Kultursociologie der Moderne nach Pierre Bourdieu.* Frankfurt am Main, Campus Verlag, 1994, 75–92. Ford. Éber Márk Áron.]

HONKO, Lauri

1997 A rítusok osztályozásához. In BARNÁ Gábor (szerk.): *Folklorisztikai olvasmányok* 1. (Oktatási segédanyag kézirat gyanánt) JATE Néprajzi Tanszéke, Szeged, 31–44. [Eredeti kiadás: *Zur Klassifikation der Riten.* In HONKO, Lauri – ALLARDT, Erik (eds.): *Temenos. Studies in comparative religion presented by scholars in Denmark, Finland, Norway and Sweden* 11. Suomen uskontotieteellinen seura, 1975, 61–77. Ford. Sági Norberta.]

HORÁNYI Özséb (összeáll.)

1977 *Montázs.* (Tömegkommunikációs Kutatóközpont Szakkönyvtára, 33.) Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest.

HORVÁTH Gyula (szerk.)

2006 *Északnyugat-Erdély.* (A Kárpát-medence régiói, 4.) Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest.

HYMES, Dell Hathaway

1973 A nyelv a társadalomban. In SZÉPE György (szerk.): *A nyelvtudomány ma.* Gondolat Kiadó, Budapest, 485–505. [Eredeti kiadás: *Language in Society.* Editorial Introduction. *Language in Society* 1. (1972a) 1–14.]

- 1974a Ways of Speaking. In BAUMAN, Richard – SHERZER, Joel (eds.): *Explorations in the Ethnography of Speaking*. (Studies in the Social and Cultural Foundations of Language, 8.) Cambridge University Press, London, 433–452.
- 1974b Toward Ethnographies of Communications. In *Foundations in Sociolinguistics. An Ethnographic Approach*. (Conduct and Communication) University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 3–28.
- 1974c Social Anthropology, Sociolinguistics and the Ethnography of Speaking. In *Foundations in Sociolinguistics. An Ethnographic Approach*. (Conduct and Communication) University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 83–118.
- 1975 A beszélés néprajza. In PAP Mária – SZÉPE György (vál., szerk.): *Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások*. Gondolat Kiadó, Budapest, 91–146. [Eredeti kiadás: The Ethnography of Speaking. In GLADWIN, Thomas – STURTEVANT, William C. (eds.): *Anthropology and Human Behavior*. Anthropological Society of Washington, Washington, 1962, 13–53.]
- 1978 Kommunikatív kompetencia. In HORÁNYI Özséb (szerk.): *Kommunikáció 2. Válogatott tanulmányok. A kommunikáció világa*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 333–356. [Újraközölve: 2003. 133–151. Eredeti kiadás: On Communicative Competence. In PRIDE, John B. – HOLMES, Janet (eds.): *Sociolinguistics*. Penguin, Harmondsworth, 1972b, 269–293. Ford. Pléh Csaba.]
- 1979 A nyelv és a társadalmi élet kölcsönhatásának vizsgálata. Alapvető fogalmak. In PLÉH Csaba – TERESTYÉNI Tamás (szerk.): *Beszédaktus – kommunikáció – interakció*. Tömegkommunikációs Központ, Budapest, 213–263. [Újraközölve: A nyelv és a társadalmi élet kölcsönhatásának vizsgálata. Alapvető fogalmak. In PLÉH Csaba – SÍKLAKI István – TERESTYÉNI Tamás (vál. és szerk.): *Nyelv – kommunikáció – cselekvés I–II*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988, 146–186. (Új kiadása: Osiris Kiadó, Budapest, 1997/2001, 458–495.) Eredeti kiadás: Studying the Interaction of Language and Social Life. In HYMES, Dell H.: *Foundations in Sociolinguistics. An Ethnographic Approach*. (Conduct and Communication) University of Pennsylvania Press, 1974d, 29–66. Ford. Csepeli György.]
- 1996 What is Ethnography? In *Ethnography, Linguistics, Narrative inequality. Toward an Understanding of Voice*. (Culture & Science. Critical Perspectives on Literacy and Education.) Taylor & Francis, London, 3–16.

IORGA, Lucia

- 2007 *De la ateism la sfîntenie. O abordare psihologică a motivației comportamentului religios*. Elena Francisc Publishing, București.

JOHANSSON, Catrin

- 2009 On Goffman. Researching Relations with Erving Goffman as Pathfinder. In IHLEN, Øyvind – RULER, Betteke van – FREDRIKSSON, Magnus (eds.): *Public Relations and Social Theory. Key Figures and Concepts*. Routledge, New York, 119–140.

KESZEG Vilmos

- 1981 Népi világkép és nyelve Detrehemtelepen. [Szakdolgozat. Irányító: dr. PÉNTEK János] BBTE BTK, Kolozsvár. [Kézirat]
- 1991 A hiedelemtudás szerkezete. *Erdélyi Múzeum* 53 (1–4). 122–144.
- 1994 A mitikus lényekkel kapcsolatos terminológia klasszifikációs elvei. *Művelődés* 46 (1). 28–30. [Újraközölve: In KRUPA András – EPERJESSY Ernő – BARNÁ Gábor (szerk.): *Kultúrák találkozása – kultúrák konfliktusai*. (Az V. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Békéscsaba, 1993. október 7–9.) Magyar Néprajzi Társaság, Békéscsaba–Budapest, 1995. 386–389.]
- 1995 *A mezőiségi magyar hiedelemrendszer szerkezete*. [Doktori disszertáció. Irányító: dr. PÉNTEK János] Magyar Nyelv és Kultúra Tanszék, Kolozsvár. Lelőhely: BCU Lucian Blaga, Cluj-Napoca. Jelzet: TEZE540.

- 1996a A román mitológia hatása a mezőségi magyar hiedelemrendszerre. In KATONA Judit – VIGA Gyula (szerk.): *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. (Az 1995-ben megrendezett konferencia anyaga.) Hermann Ottó Múzeum, Miskolc, 145–153.
- 1996b A román pap és hiedelemköre a mezőségi folklórban. *Ethnographia* 107 (1–2). 335–369.
- 1997 *Jóslások a Mezőségen. Etnomantikai elemzés*. Bon Ami Kiadó, Sepsiszentgyörgy.
- 1998 A béka a hiedelmekben. In POZSONY Ferenc (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve* 6. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 97–116.
- 1999a Mitológia, vallás vagy hiedelemrendszer. *Ethnographia* 110 (1). 128–140.
- 1999b *Mezőségi hiedelmek*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely. [2. kiadás: 2005a]
- 2001 A romániai magyar néprajzkutatás egy évtizede. In TÁNCZOS Vilmos – TÖKÉS Gyöngyvér (szerk.): *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. I. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 119–170.
- 2003 Hiedelmek kora – korunk hiedelmei. *Korunk* 14 (3). 3–6.
- 2010 Hiedelem és hiedelemkutatás (tematikus szócikk). In *Romániai magyar lexikon. Művelődéstörténet*. Transindex – Jakabffy Elemér Alapítvány. [Elektronikus elérhetőség: <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=26> (Letöltés időpontja: 2010. 12. 07.)]
- KISS András – PÁL-ANTAL Sándor (szerk.)**
- 2001 Szilágy vármegye. In *A magyarországi boszorkányság forrásai* 3. Balassi Kiadó, Budapest, 109–254.
- KOSELLECK, Reinhart**
- 1972 Einleitung. In KOSELLECK, Reinhart – BRUNNER, Otto – CONZE, Werner: *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland* 1. Klett-Cotta Verlag, Stuttgart, xiii–xxvii.
- 1998 Ellenségfogalmak. In SZABÓ Márton (szerk.): *Az ellenség neve*. (Jószöveg Könyvek sorozat.) Jószöveg Műhely Kiadó, Budapest, 12–23. [Eredetileg előadás Darmstadtban a Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung 1993. október 14–16-i közgyűlésén. Megjelent: Feindbegriffe. In *Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung. Jahrbuch 1993*. Wallstein Verlag, Göttingen, 1994, 83–90. Ford. Szabó Márton.]
- 2003 *Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest. [Eredeti kiadás: *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1979. (2. kiadás: 1989.) Ford. Hidas Zoltán és Szabó Márton.]
- 2006 *Begriffsgeschichten. Studien zur Semantik und Pragmatik der politischen und sozialen Sprache*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main. [Román nyelvű kiadása: *Conceptele și istoriile lor. Semantica și pragmatica limbajului social-politic cu două contribuții ale lui Ulrike Spree și Willibald Steinmetz*. (Colecția „Cărți cardinale”) Grupul Editorial ART, București, 2009. Trad. Gabriel H. Decuble și Mari Oruz.]
- KUHN, Thomas S.**
- 2000 *A tudományos forradalmak szerkezete*. Osiris Kiadó, Budapest. [Első magyar kiadása: Társadalomtudományi Könyvtár sorozat. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1984. Eredeti kiadás: *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press, Chicago, 1962. (Second Edition, Enlarged. 1970.) Ford. Bíró Dániel.]
- KÜRTÖSI Zsófia**
- 2005 A társadalmi kapcsolatháló-elemzés módszertani alapjai. In LETENYEI László (szerk.): *Településkutatás II. Módszertani szöveggyűjtemény*. (TeTT könyvek) Ráció Kiadó – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 663–684. [Elektronikus elérhetőség: <http://www.socialnetwork.hu/cikkek/kurtZso05Let.pdf> (Letöltés időpontja: 2010. 04. 22.)]
- LACAPRA, Dominick**
- 1980 Rethinking Intellectual History and Reading Texts. *History and Theory* 19 (3). 245–276.
- LEACH, Edmund Ronald**
- 1989 Words and Things. In *Claude Lévi-Strauss*. University of Chicago Press, Chicago, 93–104. [Előző kiadások: Viking, New York, 1970, 1974.]

LEEUW, Gerardus van der

1935 Refrigerium. *Mnemosyne* III. 3 (2). 125–148. [Elektronikus elérhetőség: <http://www.jstor.org/stable/4426761> (Letöltés időpontja: 2011. 03. 26.)]

LEFEBVRE, Henri

1974 *La production de l'espace*. (Société et urbanisme) Éditions Anthropos, Paris. [Angol nyelvű kiadás: *The Production of Space*. Blackwell, Oxford, 1991. Trans. Donald Nicholson-Smith.]

LETENYEI László

2005 Kapcsolatháló-elemzés. In uő (szerk.): *Településkutatás I. Módszertani tankönyv*. (TeTT könyvek) Budapest, Ráció Kiadó – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 187–247. [Elektronikus elérhetőség: <http://www.tettconsult.eu/books/TelkutHTM/szovgyujtpdf/15-Szantohalo.pdf> (Letöltés időpontja: 2010. 04. 22.)]

LÉVI-STRAUSS, Claude

1962 *La Pensée sauvage*. Plon, Paris. [Angol kiadás: *The Savage Mind*. (The Nature of Human Society) University of Chicago Press, Chicago, 1966.]

LOVÁSZ Irén

2002 *Szokrális kommunikáció*. Európai Folklór Intézet, Budapest.

MAGYAR Zoltán

2007 *A Szilágyság mondahagyománya*. (Magyar Népköltészet Tára, 7.) Balassi Kiadó, Budapest.

MAYBURY-LEWIS, David

1970 *Science or bricolage?* In HAYES, E. Nelson – HAYES, Tanya (eds.): *Claude Levi-Strauss. The Anthropologist as Hero*. M. I. T. Press, Cambridge, 154–162.

NAGY Iлона

1990 Hiedelemmonda. In VARGYAS Lajos (főszerk.), ISTVÁNOVITS Márton (szerk.): *Folklór I. Magyar népköltészet*. (Magyar néprajz, 5.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 138–147.

NARAYAN, Kirin

1993 How native is a “Native” Anthropologist? *American Anthropologist* 95 (3). 671–686. [Elektronikus elérhetőség: <http://schwarzemilch.files.wordpress.com/2009/02/narayan.pdf> (Letöltés időpontja: 2009. 09. 26.)]

NIEDERMÜLLER Péter

1981 A mindennapok folklórja avagy a folklór mindennapjai. In uő (szerk.): *Folklór és mindennapi élet. Válogatott tanulmányok*. (Folklór – Társadalom – Művészet, 7.) Népművelési Intézet, Budapest, 192–219.

OFRIM, Alexandru

2001 *Cheia și psaltirea. Imaginarul cărții în cultura tradițională românească*. (Seriă „Studii culturale”. Colectia „Deschideri”) Editura Paralela 45, Pitești.

PAVELESCU, Gheorghe

1998 *Magia la români. Studii și cercetări despre magie, descântece și mană*. Editura Minerva, București.

PESTROIU, David (Pr. lect. dr.)

2008 Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de manifestările oculte. *Glasul Bisericii* 7–9. 268–278.

PETRI Mór

1901–1904 *Szilágyság vármegye monographiája* 1–6. (1. Szilágyság. Az eltűnt Közép-Szolnok s Kraszna vármegyék; 2. A várak. Birtokosok és Zilah története; 3. Szilágyság vármegye községeinek története. A–K; 4. Szilágyság vármegye községeinek története. L–Z; 5. Birtokosok, családok története. A–K; 6. Birtokosok, családok története. L–Z.) Szilágyság Vármegye Közönsége [Franklin-Társulat], Budapest. [Digitális kiadás: Arcanum, Budapest, 2003. Elektronikus elérhetőség: <http://mek.oszk.hu/04700/04750>]

PLÉH Csaba

2000 A gondolatok terjedési mechanizmusai: mémek vagy fertőzések. *Replika* 40. 165–185.

PLÉH Csaba – TERESTYÉNI Tamás

- 2001 Jelentés és használat: a kommunikáció kutatása a szemantika és pragmatika határán. In PLÉH Csaba – SÍKLAKI István – TERESTYÉNI Tamás (szerk.): *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Osiris Kiadó, Budapest, 7–22. [Első kiadás: Osiris Kiadó, Budapest, 1997.]

PÓCS Éva

- 1964 Zagyvarékas néphite. [Kézirat gyanánt] *Néprajzi Közlemények* 9 (3–4). Néprajzi Múzeum – MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest.
- 1979a A magyar néphit ún. természetfeletti lényei. *Ethnographia* 90 (3). 331–341.
- 1979b A népi gyógyítás és a néphit kutatásának határeselei. In ANTALL József – BUZINKAY Géza (szerk.): *Népi gyógyítás Magyarországon. Orvostörténeti Közlemények, Supplementum* 11–12. 61–75.
- 1980a A falu hiedelemvilágának összetevői. In SZEMERKÉNYI Ágnes (szerk.): *Nógrádsípek. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu mai folklórából*. (Néprajzi tanulmányok.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 269–358.
- 1980b A hiedelmek funkciója a mai falun. In FRANK Tibor – HOPPÁL Mihály (szerk.): *Társadalmi tudat és hiedelemrendszer* 1. (Membrán Könyvek, 5.) Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 300–314.
- 1983 Tér és idő a néphitben. *Ethnographia* 94 (2). 177–207. [Újraközölve. In uő: *Magyar néphit Közép- és Kelet-Európa határán. Válogatott tanulmányok* I. (Szó hagyomány sorozat) L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2002, 9–40.]
- 1989 *Tündérek, démonok, boszorkányok*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 1990 Néphit. In DÖMÖTÖR Tekla (főszerk.), HOPPÁL Mihály (szerk.): *Folklór 3. Népszokás, néphit, népi vallásosság*. (Magyar Néprajz, 7.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 527–692.
- 1992 Hiedelmek az Alföldön. A hiedelemrendszer táji tagoltsága. In NOVÁK László (szerk.): *Hiedelmek, szokások az Alföldön* 2. (Az Arany János Múzeum Közleményei, 7.) Arany János Múzeum, Nagykőrös, 593–606.
- 1997 *Élők és holtak, látók és boszorkányok. Mediátori rendszerek a kora újkor forrásaiban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 2001 Átok, rontás, divináció: boszorkányság a vallás és mágia határán. In uő (szerk.): *Két csíki falu néphite a századvégen*. Európai Folklór Intézet – Osiris Kiadó, Budapest, 419–459.
- 2002 Boszorkányság a vallás és mágia határán. In uő: *Magyar néphit Közép- és Kelet-Európa határán. Válogatott tanulmányok* 1. (Szó hagyomány sorozat) L'Harmattan Kiadó, Budapest, 239–264.
- 2004 Curse, maleficium, divination: witchcraft on the borderline of religion and magic. In BLÉCOURT, Willem de – DAVIES, Owen (eds.): *Witchcraft continued. Popular magic in modern Europe*. Manchester University Press, Manchester–New York, 174–190.

PÓCS Éva (szerk.)

- 2001 *Két csíki falu néphite a századvégen*. Európai Folklór Intézet – Osiris Kiadó, Budapest.

POP, Dănuț

- 2000 *Cultură și societate în județul Sălaj (1918–1940)*. Editura Caiete Silvane, Zalău.
- 2002 *Biserică și societate în Sălaj. Protopopiatul Ortodox Românași*. Editura Caiete Silvane, Zalău.

SANDU, Dan (Pr. Lect. Dr.)

- 2004 Vrăjitoria și practicile magice, forme suspecte de religiozitate. *Teologie și Viață* 14 (53). 1–6. 63–76.

ȘIȘEȘTEAN, Gheorghe

- 1999 *Forme tradiționale de viață țărănească. O cercetare etno-sociologică a zonei Sălajului*. Centrul de conservare și valorificare a tradiției și creației populare Sălaj, Zalău.

SMITH, Anthony D.

- 2000 Sacred Ethnicity. The Role of Religion in the Persistence and Renewal of Ethnic Communities. In BENDIX, Regina – ROODENBURG, Herman (eds.): *Managing Ethnicity. Perspectives from folklore studies, history and anthropology*. Het Spinhuis, Amsterdam, 97–120.

SPERBER, Dan

2001 *A kultúra magyarázata. Naturalista megközelítés.* (Osiris Zsebkönyvtár) Osiris Kiadó, Budapest. [Francia kiadás: *La Contagion des idées. Théories naturalistes de la culture.* Éditions Odile Jacob, Paris, 1996. Angol kiadás: *Explaining culture: a naturalistic approach.* Blackwell Publishers Ltd., Oxford, 1996. Ford. Pléh Csaba.]

ȘTEFĂNESCU, Barbu

2011 Notabilitățile comunității sătești transilvănene. (Secolul al XVIII-lea – prima jumătate al secolului al XIX-lea) In BĂDESCU, Ilie – CUCU-OANCEA Ozana – ȘIȘEȘTEAN, Gheorghe (coord.): *Tratat de sociologie rurală.* Editura Mica Valahie, București, 244–256.

SZABÓ Zsolt (szerk.)

1999 *Szilágysági magyarok.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest–Kolozsvár.

SZENT-IVÁNYI István

[é. n.] Rövid áttekintés a hálózat-elemzés (NETWORK ANALYSIS) történetéről, tárgyáról és módszeréről. (Módszertani írások és munka-dokumentumok az „ÉLETPÁLYÁK ÉS KAPCSOLAT-HÁLÓK” c. kutatóvállalkozáshoz, 1.) MTA Néprajzi Kutatócsoport. Stencil sz: 2435–2466.

TAKÁTS József

2007 *Ismerős idegen terepen. Irodalomtörténeti tanulmányok és bírálatok.* Kijárat Kiadó, Budapest.

TENGELYI László

1998 *Élettörténet és sorsesemény.* Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.

TERESTYÉNI Tamás

1992 Szövegelméleti tézisek. In PETŐFI S. János – BÉKÉSI Imre (szerk.): *Szemiotikai szövegtan 4. A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz (I).* (Acta Academiae Paedagogicae Szegediensis Series Linguistica, Litteraria et Aesthetica) JGYTF Kiadó, Szeged, 7–33.

THÖLE, Reinhard (szerk.)

2001 *Bevezetés az ortodoxia világába.* Kálvin János Kiadó, Budapest. [Eredeti kiadás: *Zugänge zur Orthodoxie mit 41 Abbildungen.* 3. neubearbeitete Auflage. Vandenhoeck et Ruprecht, Göttingen, 1998. Ford. Gromon András.]

VARGA E. Árpád

1999 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája 2. Bihar, Máramaros, Szatmár és Szilágy megye. Népszámlálási adatok 1850/1869–1992 között.* (Múltunk Könyvek.) Teleki László Alapítvány – Pro Print, Budapest–Csíkszereda.

VOIGT Vilmos

2004 *A vallási élmény története. Bevezetés a vallástudományba.* Timp Kft, Budapest.

2006 *A vallás megnyilvánulásai. Bevezetés a vallástudományba.* Timp Kft, Budapest.

WYATT, Jonathan

2010 Bricolage. In JACKSON, Ronald L. (ed.): *Encyclopedia of Identity* 1. Sage Publications, Thousand Oaks, 71–73.